

2 Душа треба да има једно осећање које ће живети у њој до смрти, без засићења и разочарења. Г. Милићевић носи у себи неуморно бујно патриотско осећање. У овој својој књизи објавио је и велике својег народа је учитеље у њом смислу. С једне стране, то је најскромнији син ~~нашег~~ ^{нашег} народа, сељак наш, историски сељак наш; с друге стране, то је понајузвишенији претставник ~~нашег~~ ^{нашег} крајевин Растко Немањин, потомак Св. Сава. Сељак је без засићења и разочарења везан за земљу као хлебну живу и државу. Св. Сава је био везан без засићења и разочарења за монаштво и веру као службу земљи и држави. Грудом црне земље која се гаји и љуби, и златан крст на куполи који се обожава и љуби. У једном недељном појму патриотизма имамо тле и небо, муку и сјај, свеца и сељака.

2 Књига Г. Милићевића ~~знача~~ значи у суштини патриотски замисао човека и писца без засићења и разочарења. То је треба књига по реду у једној серији; директан наставак ранијих двеју књига путних забелешака о крајевима које су држали и губили српски владари, о крајевима који испод живих пенкала крију један осетљив живачни систем народне историје, политичке, моралне, уметничке. Г. Милићевић тачно по тим живачима путује! Он се за то савесно спремао: читао средњовековну нашу историју, старе хроничаре и биографе; збирке текстова наших повеља, записа, тестамената, молитава; студије о народним маслинама, народне песме; путописе ~~некадашњих~~ ^{некадашњих} пустиња по "Србији", или по балканским "турским земљама". Тако спреман, пошао је по теренима наших војних и турских земаља, првајући се при сваком осетљивом додиру, везујући своје живце ~~раме~~ ^{раме} под земљом, пуштајући у крај своју мисао наше прошлости. Пролазећи крај брзе Милешевке, слушајући њен глум у потпуној тишини, он каже: "...као да та река тече из прошлости из једног давно изгубљеног света."

2 Врло лична црта у Г. Милићевићу путнику по српским земљама, то је таква једна патриотска меланхолија. У Г. Милићевићу се одишују: забубања пред природним и архитектонским лепотама; "лед у срцу" због тешког живота; ~~наш~~ ^{наш} "бој од заборавља" генерација над великим настојањима у великим предака које се дана местимично још држе, али којим као развалинама значе народну стварност и богатство. Из те меланхолије ~~наша~~ ^{наша} проналазе међутим врло енергичне ствари: храброст да се чита глас мисли над крајевима и покра-

мотива наших крајева и нашег живота. Т. Ивановић деки са својим сапутником меланхолично осећање свега нашега што је већ проšlo, и што у садашњости већ бољује и пролази. Од кратких написа и цртежа долази елеганција књиже, уметничка игра црно-белог. Врло кратки написи последица су двеју околности. Једна је спољашња, та да су написи спремани за прво објављивање у дневном листу. Узгред речено од те околности долази недоследност у квалитету, неједнаке књижевне вредности појединих одељака или страница. Друга је околност унутрашња, ствар унутрашњег стила пишчева. Дирски песник, Т. Милићевић и нехотице тежи да напис сведе на један момент, на једну слику, на један мотив али у зредом стању, са моћју да метафорично нешто оштри. Писац хоште имажар сажимања, мирног позитивирања, сигурности у осећању. Чинева стога да историјске и географске или социјалне обавештења транспонује уметнички. Тако је, на пример, свенути живот у Котору прво сажео у општи израз книжа, па је затим ~~книжа~~ кризу пребацио у слику сабласти, а сабласти тој допринио страницу метаморфоза, и најзад завршио овако: "И зато, кад сваке вечери окроти рибари пољу на рибарење, њима се све више чини да они то и не иду да траже рибу, но управо баш ту напан која је захватила све живо и на копну и на мору. Њима се привиђа да она то пута око илових малих барки и леђујевих рибарских светлости, она скупља или растерује рибу.... И зато, кад баше мреже и ковуку их пуне, они добро знају да су заједно са рибом и то одврат о чудовиште уловиле, а кад их баше и извуку празне, онда су само лега иловици." На другом месту, говорећи о обичају наших средњовековних владара да задубине своје подижу на местима која су била праве синтезе неопоте рашне ренне — писачи охједарад кирене, транспонује реалност: снај обичај владара потпуног естетског одметљивости, него нагом, дубављу тих владара за земау своју. Ралује се Т. Милићевић про читавцу може назвати дају на типичним местима проводио живот и себри, поред благородника и самодржаца.

На онда чујемо још једну транспозицију, обрт једне сталне наше формуле: да селаци наши тих крајева нису умирали "у миру Господњем", него су "успивали у миру својих лепих поља и шума". Опет на другом месту, у ранијој књизи, где нам се прича о војводи Донсиму, ми идемо на његов гроб, и ту (писац нас) истинствено узбуђује инеормацијом о Донсиму и земљи његовој, и једним угушеним братским и патриотским криком: "Ана ти драга галичанска земља... Слушај око тебе је галички. У земљи и над земљом." Да, где год Т. Милићевић засне, има живац, Он се зато прожима осећајима "до сржи". Он је поносан, он је срећан што српске војске имају тако живих

орпске земље имају тако дивних и тако мирних крајева. У Мишеви се сећа сми-
рене молитве Стевана Првовенчаног: "Радуј се, пустињацима утехо, и сиротињама
искупују, тизино.... Радуј се, мосте, који преводиш у вечни живот"....

Познато нам је из песама Г. Милићевића да је једна
на од главних тема његове поезије, његове личне лирике, већ поменути тема: драма
живота и смрти. Напис о Перасту, зато, ~~за~~ и путописна ~~вртна~~ лична песма. У тра-
гично лепом и маламсалом градију одиграва се она драма. Писац је ту, као вечни
момент, позвучао: да живот, и ако млад и свеж, није увек изнад смрти, напротив,
у борбама које се воде о ~~тоскони~~ победе и порази имају поједнаку моћ на обад-
ве стране. То су храбре речи истине, и побожне речи поетске. Писац о тугом гледа
да "град мртвих домова и живих утвара." Проварише му из душе кривина и јад,
горчина и поезија; док се увек на испузданим темелима изграђивати општу
и појединачне историје? чему све велико и моћно? Перасту од некада, кад је за-
нас Пераст зми мртваци? "Докле ћемо — питао сам се — уништени, да превазила-
зимо сами себе? докле, сахрањени, да нас спасавамо новим духом?.... докле са об-
новом да почињемо из почетка? И хоће ли се и Пераст једнога дана обновити?"
Нисам мислила да Г. Милићевића треба тако издешно наводити. Треба, јер ти
наводи избацују особан реље патротијизма: да ~~најбоље~~ улазити у драму живота
смрти на сваком месту своје земље; и ако је смрт надмоћна на кој жарити пат-
риотизам ~~како~~ се чини у Перасту; а ако је живот надмоћан, на чему жарити
патриотизам, ~~како~~ се чини међу Миланцима и Брсјанцима, који су из драме
живота и смрти излучили, и ~~недалу~~ своја стара племенска племена; ~~како~~ се чини
међу рини копанчичарима и вограњима који живе за једну народну традицију у врс-
ти религиозне монахије.

Тим путем, логично се долази до Г. Милићевића
смисла за ритуално у прадедовској вери, за мистично у обичају, за религиозно
у живљању и пропадању. Вега и поетски и човечно узнемираваштариква, депа при-
ва, молитва са дубоким смислом мир религиозни, бог. На једном месту сам је написао:
да поезија и религија исходе од једног извора. Посматрајући Дазарицу у Крушев-
цу, он гледа очима изученим, она тра је песма зидова, углова и лукова; али му се
уједно прија, као неки наш државни печат, слика владара са задужбином на длану.
Ретко се где може наћи то кробоње и богатство код мотива; то неоспорно изви-
ра из једног из другог; то савијање, пошљење, то депресије пуковањак безних
Голубова; та савршена, неупоредна, намоћна у освајању маса једних на друге, тако да

